

15. dni dynamickej psychoterapie 24. októbra 2019 PN Ph. Pinela, Pezinok

Psychiatricko-psychologické úvahy o verejnej „psychodiagnostike“ politikov – prípad narcizmu

Michal Patarák, Ivana Květenská, Jana Strapcová

Poznámky k narcizmu

Podľa gréckej mytológie bol Narcis (latinsky *Narcissus*, grécky *Νάρκισσος* – *Narkissos*) veľmi krásny chlapec (syn nymfy Leiriopé a riečného boha Kefísa), ktorý pútal pozornosť žien i nýmfi. O žiadnu z nich sa však nezaujímal. Nevšímal si ich a dával prednosť osamelým potulkám lesmi. Lásku nešťastnej nymfy Echo (ktorú potrestala Héra, pretože ju svojim neustálym rozprávaním zdržovala pri prenasledovaní neverného Dia – mala už len opakovať to, čo vyslovia iní) Narcis neopätovoval. Echo sa napokon utrápila a ostal z nej iba hlas. Bohynou Nemesis bol Narcis potrestaný tým, že sa zamiloval do vlastného odrazu na hladine vody, do ktorej napokon spadol. Jeho telo sa nikdy nenašlo. Premenil sa na žltý narcis, ktorý bol v starovekom Grécku symbolom smrti.

Pri rozprávaní tohto dávneho mýtu nám často uniká osud Echo a zameriavame sa len na Narcisa a jeho nešťastný osud. V skutočnosti však Narcis priviedol k nešťastiu mnohé bytosti okolo seba. Tak sa nám aj pri zameraní pozornosti na narcistickú patológiu jedinca môže stratiť zo zreteľa to, čo tento narcizmus robí s ľuďmi naokolo. Z hľadiska verejného života je závažnou podkapitolou tohto účinku na okolie vplyv narcistického politika na občiansku spoločnosť. V tejto súvislosti je vhodné pripomenúť najcitovanejšiu definíciu psychopatie od Kurta Schneidera (1923), podľa ktorej je psychopat jedinec, ktorý trpí svojou abnormitou a/alebo ktorého abnormitou trpí spoločnosť.

V pôvodnom význame mal narcizmus vzťah k telu, až neskôr sa termín významovo posúval smerom k sebaláske a k sebahodnote. Hlavné míľniky vývoja koncepcie narcizmu možno situovať do prelomu devätnásteho a dvadsiateho storočia:

1898 – Havelock Ellis hovoril o podobnosti s Narcisom v prípade excesívnej masturbácie u osoby, ktorej masturbačným sexuálnym objektom bolo jej vlastné telo;

1899 – Paul Adolf Näcke hovoril o narcizme už ako o mužskej autoerotickej sexuálnej perverzii, v ktorej jedinec zaobchádza s vlastným telom ako s telom sexuálneho partnera;

1911 – Otto Rank spojil narcizmus so seba-obdivom;

II. psychiatrická klinika SZU a FNŠP F.D. Roosevelta, Banská Bystrica

Adresa pre korešpondenciu: MUDr. M. Patarák,

II. psychiatrická klinika SZU a FNŠP F.D. Roosevelta,

Cesta k nemocnici 1, 974 01 Banská Bystrica

e-mail: patarakmichal@gmail.com

1914 – Sigmund Freud publikoval prácu *Zur Einführung des Narzißmus*, hoci termín *Narzißmus* spomenul už vo svojej korešpondencii s Wilhelmom Fliessom v roku 1899.

Libido je kvantitatívne premenlivá sila, ktorá je mierou procesov a premien v oblasti sexuálneho vzrušenia. Je však aj odlišná od všeobecnej energie psychických procesov, takže má aj istý kvalitatívny charakter. Vo Freudovom poňatí ide o *libido sexualis* v širšom zmysle, čo je veľký rozdiel od libida ako psychickej energie chápaného Carlom Gustavom Jungom. Libido sa môže medzi Ja a objektmi presúvať, respektíve ide o presun medzi reprezentáciami Ja a reprezentáciami objektov. Isté kvantum libida naviazané na Ja sa nazýva *libido Ja* (*Ichlibido*). Ak je naviazané na objekty, hovoríme o *objektovom libide* (*Objektlibido*). Libido Ja je vlastne *narcistické libido* (*narzißtische Libido*). Narcizmus má svoje vývojové aspekty, keďže z narcistického libida sa vývojom stáva objektové libido naviazané na objekty. Po pôvodnom autoerotickom štádiu dieťa pociťuje lásku k sebe samému, respektíve objektom jeho libida je jeho vlastné telo. Ide o štádium narcizmu (ktoré má skôr charakter intermediárneho štádia), po ktorom sa môže objaviť láska k druhej osobe, kedy sa libido investuje do objektu. Zaujímavý termín obsahujúci koncepciu narcizmu je narcistická objektová voľba. Podľa Sigmunda Freuda môže byť voľba objektu (myslí sa vzťahového objektu) *anaklitická*, čo je *oporný typ voľby* (*Anlehnungstypus der Objektwahl*), ktorý sa riadi rodičmi, respektíve vzťahovými osobami, od ktorých bolo kedysi dieťa závislé a ktoré boli jeho oporou, alebo *narcistická* (narcistický typ objektovej voľby; *narzißtische Typus der Objektwahl*), v ktorej sa zvolí objekt stelesňujúci vlastnosť, ktorý má i voliaci, prípadne ktorú kedysi mal alebo ktorú by si voliaci prial mať. *Voľba objektu* (*Objektfindung*) je nesmierne dôležitým prvkom, charakterizujúcim typ vzťahu, vzťahového zamerania. Láska môže byť narcistická, kedy ide o hľadanie vlastného Ja, ktoré sa nachádza v inom, alebo sa objekt nachádza cez príklon, v opore (*in Anlehnung*). *Objektfindung* pritom môže byť opätovným nájdením objektu (*Wiederfindung*), ktorého predobrazom je matka, i keď prvotným objektom nie je matka ako taká, ale matkin prsník. Muž podľa Freuda hľadá svoj objekt podľa obrazu svojej matky, pričom ako slovo pre obraz používa *spomienkový obraz* (*Erinnerungsbild*). To, že sa tomu matka alebo syn v konkrétnom prípade vzpiera, je len dôkazom toho, že je to práve tak.

Prvotný objekt lásky je pre obidve pohlavia matka – žena, ktorá sa stará o dieťa, či už je to chlapec alebo dievča. Až neskôr, ak dievča úspešne prejde do oidipovského štádia a matky sa vzdalo, si volí ako objekt svojej lásky ochraňujúceho otca alebo jeho náhradu. Práve tu ide o oporný typ voľby, pretože sa opiera o rodičovský *predobraz* alebo *vzor* (*Vorbild*), avšak (ako upozorňuje napríklad M. Kučera), i keď proti nemu stojí narcistický typ, ani oporný typ nie je predsa zbavený narcizmu. Okrem toho, aj keď je narcistický typ voľby objektu orientovaný narcisticky, tiež ide o investíciu libida do cudzieho objektu, podobne ako pri opornej voľbe.

Plná objektová láska (*die volle Objektliebe*) je láska oporného typu, ktorá je podľa Freuda vlastne možná len u muža – čo je samozrejme koncepčný problém (schopnosť milovať nie je rodovo odlišná, skôr závisí od osobnosti jedinca a od jeho individuálnych skúseností a okolností). Táto objektová láska sa prejavuje nápadným *sexuálnym preceňovaním* (*Überschätzung*), o ktorom hovoril Freud už roku 1905 v *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, a to v súvislosti s perverziami a s prekročovaním anatomických hraníc genitálií. Zdrojom tohto preceňovania je v prípade plnej objektovej lásky primárny narcizmus, pričom vzniká jeho *prenosom* (*Übertragung*) na sexuálny objekt. Naproti tomu žena je po puberte charakteristická vystupňovaním pôvodného narcizmu. Taká žena miluje len sama seba, a to s podobnou intenzitou, ako ju miluje muž. Jej potrebou nie je milovať, ale byť milovaná a vyhovuje jej taký muž, ktorý túto podmienku spĺňa. Tento pohľad však patrí do minulosti a odráža skôr Freudovu potrebu dichotomických teoretických konštrukcií než vzťahovú realitu.

Istý štruktúrny aspekt narcizmu vidieť u Jacquesa Lacana v jeho štádiu zrkadla. Zrkadlo tu nie je len prostriedkom obdivu a lásky k sebe samému, ale aj prostriedkom sebapoznania – „*кто vlastne som?*“ Otázka „*Zrkadielko, zrkadielko, povedz že mi, kto je najkrajší na celom svete?*“ v sebe zahŕňa nielen element narcizmu („*najkrajší*“), ale aj identity („*kto?*“). Primárnou úlohou zrkadla je zistiť, kto vlastne som. V tom zmysle používame aj metaforu „*nastaviť niekomu zrkadlo*“. Seba-obdiv a grandiózne fantázie o sebe samom sú až nadstavbou tohto sebapoznania, nadstavbou, ktorá nemusí zodpovedať autentickému a pravdivému sebapoznaniu. Podľa Jacquesa Lacana je rozpoznanie v zrkadle:

- I. Schopnosť nadobudnutá v istom období života dojsť (vývojový aspekt).
- II. Permanentná štruktúra subjektivity, ktorá ustanovuje libidínový vzťah k obrazu vlastného tela (štruktúrny aspekt).

Zrkadlový obraz nám prináša ilúziu celistvosti nášho ja, ega a tela, ktoré pritom majú fundamentálne fragmentárnu povahu. Dieťa sa pozerá do zrkadla a vďaka svojmu zrkadlovému obrazu má zážitok jednoty, ktorú v sebe samom vonkoncom nepociťuje. Dospelý sa pozerá do zrkadla a diví sa, ako jednoliato zvonku vyzerá to, čo v sebe skrýva toľko emócií a rozporov. Rezonuje tu aj téma identifikácie. Podľa Lacana existujú dva druhy identifikácie:

- I. *Imaginárna identifikácia* – identifikácia s druhým, s vlastným obrazom, čo sa týka nielen problému identity mimo vlastné self, ale aj seba-identifikácie prostredníctvom druhého s primárnou úlohou vizuálneho poľa.

- II. *Symbolická identifikácia* – identifikácia s tým, čo je možnou úlohou, mojím významom (nevedomé preberanie vzorcov dôležitých vzťahových postáv).

Všetko, čo dieťa o sebe počuje, sa môže stať symbolickým elementom jeho seba-identifikácie. Ak matka dieťaťu opakovane hovorí, že je zlý chlapec, môže sa z neho stať nielen darebák (identifikuje sa s tým, že je zlý, a podľa toho sa aj správa), ale aj svätec (identifikuje sa s tým, že je zlý a vyvinie voči tomu protikladný spôsob správania; táto seba-identifikácia sa stane východiskom vývoja, v ktorom ju bude chcieť neutralizovať). Jeho seba-identifikácia totiž závisí nielen od slov ako od symbolických elementov identifikácie, ale aj od toho, ako tieto elementy uchopí a prevezme.

Narcistická porucha osobnosti

Osobnosť je pretrvávajúci vzorec vnímania, premýšľania a vzťahovania sa k sebe samému a k okolitému prostrediu. Vzhľadom na komplexnosť osobnosti je prítlačivé vyjadrenie Z. Myslivečka, že ide o *unitas multiplex et variabilis* (1959). Dôležité aspekty osobnosti sú osobnostné črty (*personality traits*), čo sú relatívne stále tendencie cítiť, vnímať, myslieť a správať sa pomerne konzistentne v rôznom čase a v rôznych situáciách. Na základe prítomnosti súboru istých osobnostných črt sa diagnostikujú poruchy osobnosti – niekdajšie psychopatie.

Jednou z nich je narcistická porucha osobnosti, verejnosťou často pretriasaná, pričom je značne obľúbená najmä pri značkovaní problematických jedincov, hlavne politikov a verejne činných osôb. Treba si však uvedomiť, že z pohľadu psychiatrie ide o veľmi slabú diagnózu, ktorá bola z Medzinárodnej klasifikácie chorôb ako explicitná nozologická kategória vylúčená už dávno (hoci ju v prípade potreby stále možno kódovať ako F60.81) a ktorá sa podľa vyjadrení amerického psychiatra Allena Francesa (autora jej kritérií) len ako-tak udržala v DSM-5. Je založená na pocite výnimčnosti daného človeka, na potrebe obdivu zo strany druhých, na tendencii využívať druhých v prospech vlastných záujmov, na závisť druhým alebo presvedčení, že druhí závidia danej osobe, na fantáziách obrovskej moci, veľkej krásy, úspechu alebo ideálnej romantickej lásky, a napokon na neschopnosti a/ alebo nechote empatizovať s druhými.

Narcistickú poruchu osobnosti charakterizuje podľa DSM-5 (2013) prenikavá grandiozita (vo fantázii alebo v správaní), potreba obdivu a nedostatok empatie, ktoré sa objavujú už v skorej dospelosti a ktoré sú prítomné v rozmanitých kontextoch. Splnených musí byť prinajmenšom päť z nasledovných deviatich kritérií:

1. Jediniec má grandiózny pocit vlastnej dôležitosti (preháňa vlastné úspechy a talenty a očakáva, že bude ako výnimočný rozpoznaný aj bez príslušných úspechov).
2. Je zaujatý predstavami neobmedzeného úspechu, sily, brilantnosti, krásy alebo ideálnej lásky.
3. Je presvedčený, že je výnimočný a jedinečný (a že by sa mal stretávať len s podobne výnimočnými ľuďmi alebo začleňovať do podobne výnimočných inštitúcií).
4. Vyžaduje nadmerný obdiv od ostatných.

5. Má špeciálne nároky (neodôvodnene očakáva obzvlášť priaznivé zaobchádzanie a automatické napĺňanie jeho očakávaní).
6. Je interpersonálne vykorisťujúci (využíva druhých na svoje vlastné ciele/na svoj vlastný prospech).
7. Chýba mu empatia: nie je ochotný pochopiť pocity a potreby druhých alebo sa s nimi identifikovať.
8. Často závidí druhým alebo verí, že druhí závidia jemu.
9. Správa sa často arogantne a povýšenecky.

Nadhodnocovanie svojich vlastných úspechov je pre jedincov s narcistickou poruchou osobnosti často spojené s podhodnocovaním až devalváciou úspechov iných. Neustále sa porovnávajú so známymi alebo privilegovanými ľuďmi. Veria, že sú nadradení, špeciálni, jedineční a očakávajú, že ako takí budú aj druhými rozpoznaní. Veria, že ich potreby sú špeciálne, mimo obzory bežných ľudí. Ich vlastná seba-hodnota sa posilňuje idealizovanou hodnotou, ktorú prisudzujú tým, s ktorými sa združujú. Nadmerný obdiv vyžadujú práve preto, že ich vlastná sebahodnota je veľmi fragilná. Niekedy vedie narcistická porucha osobnosti k neustálej potrebe pozornosti a obdivu. Jedinci, ktorí ňou trpia, sú nahnevaní, keď im druhí neasistujú v ich špeciálnej práci. Vyberajú si najlepších doktorov, právnikov či kaderníkov, pričom sú presvedčení, že sú natoľko dôležití, že ani nemusia čakať v rade. Romantické vzťahy nadväzujú len vtedy, keď sú presvedčení, že druhá osoba sa priblíži k ich cieľom a očakávaniam a že bude posilňovať ich sebavedomie.

Nedostatok empatie sa spája s tým, že si myslia, že druhí sú zahltení záujmom o ich osobné blaho, nie o svoje. Správajú sa, akoby druhí ani nemali pocity a potreby a o svojich vlastných záujmoch hovoria neprimerane dlho a do obťažujúcich detailov. Naopak, sú rozhorčení a netrpezliví, ak hovoria o svojich problémoch iní. Pocity druhých vidia často len ako známky slabosti alebo zraniteľnosti. Vo vzťahoch sú emocionálne chladní a o svojich partnerov sa nedokážu skutočne zaujímať.

Jedinci s narcistickou poruchou osobnosti sú veľmi citliví na zranenie kritikou alebo nejakým neúspechom. I keď to nemusia navonok prejavovať, kritika ich môže veľmi strážiť a viesť k pocitom pokorenia, degradácie alebo prázdnoty. Môžu na ňu reagovať pohrdaním, hnevom alebo vzdorovitým protiútokom. Takéto a podobné skúsenosti môžu viesť aj k sociálnemu vyhýbaniu alebo k zdaniu pokory, ktorou však iba maskujú a ochraňujú vlastnú grandiozitu. Ich vzťahy sú narušené práve pre ich nedostatok empatie, neschopnosť zaujímať sa o druhého a pochopiť ho, a pre neustálu potrebu obdivu. Ich fungovanie v zamestnaní a profesionálnom živote môže byť nízke pre neochotu riskovať súťaživé situácie, v ktorých by bola možná ich porážka.

Trvalé pocity hanby, pokorenia a strážená sebakritika môžu viesť k sociálnemu vyhýbaniu, depresívnej nálade, dystýmií alebo k depresívnej poruche. Protikladne k tomu, epizódy grandiozity môžu byť spojené s hypomanickou náladou. Narcistická porucha osobnosti sa môže prepletať aj s mentálnou anorexiou alebo závislosťou od psychoaktív-

nych látok, ako aj s inými poruchami osobnosti (najmä s histriónskou, hraničnou, dissociálnou a paranoidnou). Prevalencia poruchy podľa DSM-5 je od 0 do 6,2 %.

Narcistické črty sa môžu objavovať v adolescentnom veku i bez toho, aby daná osoba neskôr mala narcistickú poruchu osobnosti. Jedinci s narcistickou poruchou osobnosti majú ťažkosti so zvládaním fyzických alebo profesionálnych zmien sprevádzajúcich starnutie. 50-75 % jedincov s narcistickou poruchou osobnosti sú údajne muži. Relatívna stálosť vlastného seba-obrazu a neprítomnosť impulzivnosti, strachu z opustenia a seba-deštruktívneho správania odlišujú narcistickú od hraničnej poruchy osobnosti. Relatívny nedostatok emocionálnych prejavov a pohrdanie druhými odlišuje narcistickú poruchu osobnosti od histriónskej poruchy osobnosti. Od dissociálnej poruchy osobnosti ju odlišuje to, že títo jedinci nemajú charakteristiky impulzivnosti a agresivity, ani anamnézu porúch správania v detstve alebo podvodov a kriminálneho správania v dospelosti. Podobne ako jedinci s obseďantnou poruchou osobnosti, aj jedinci s narcistickou poruchou osobnosti môžu mať sklony k perfekcionizmu a môžu byť presvedčení, že iní nedokážu robiť tak dobre to, čo robia práve oni. Na rozdiel od neustálej sebakritiky jedincov s obseďantnou poruchou osobnosti, jedinci s narcistickou poruchou osobnosti však často veria, že sa im dokonalosť podarilo dosiahnuť. Ak sa objavuje podozrievavosť, tak len v prípade strachu z odhalenia vlastných nedokonalostí a chýb, čo ich odlišuje od jedincov s paranoidnou poruchou osobnosti.

Narcistické črty, narcizmus a politika

Politická funkcia umožňuje satisfakciu túžby po moci, prestíži, sociálnom statuse a autoritatívnom postavení. Očakávanie obdivu a závidí od ostatných je v tejto pozícii reálnejšie a nemusí byť len domnelé alebo vyfantazirované. Dochádza k sýteniu pocitu vlastnej dôležitosti vďaka vysokému sociálnemu statusu a významnému dopadu rozhodnutí jedinca, pričom k tomuto sýteniu už nedochádza iba fantazijne. Pocity vlastnej veľkosti sa však môžu naďalej posilňovať aj cez fantázie grandiozity, nenahraditeľnosti a ilúzie omnipotencie (nejde pritom o obsahové poruchy myslenia v zmysle bludov). Na podpore sebahodnoty vysokopostaveného jedinca s narcistickou poruchou osobnosti alebo narcistickými črtami sa zúčastňuje celá spoločnosť, a to i bez jeho reálnych zásluh. Dochádza k tomu už v období predvolebnej kampane, v ktorej sa jedinec koncentrovane, systematicky a manipulatívne prezentuje v priaznivom svetle bez toho, že by mal zodpovednosť politickej funkcie a trpel jej negatívnymi stránkami. Vysoká funkcia umožňuje aj uspokojenie a spriechodnenie potreby manipulovať druhými. Jedinec využíva iných v prospech svojich vlastných cieľov (môže ísť aj o ciele politickej strany, s ktorými sa jedinec identifikuje, ktorým takpovediac „slúži“). V prípade politického lídra sa dokonca istá miera schopnosti pohnúť masou predpokladá a očakáva.

Výnimočné nároky a seba-stredná perspektíva môžu viesť k pocitu, že si právom zaslúži mať všetko to, čo chce, čo vedie k oportunistu. Môže sa riadiť bezzásadovým pragmatizmom, podľa ktorého je omnoho lepšie dostávať ako dávať. Pocit vlastnej privilegovanosti a výnimočnosti, ako aj nedostatok empatie, majú za následok nedostatočnú sebakritiku a absenciu pocitov viny, ktoré by mohli mať negatívne spätno-

vážbový a inhibičný vplyv na jeho správanie. Takýmto spôsobom dochádza k príležitostnému alebo habituálnemu zneužívaniu moci. Často je pre týchto jedincov charakteristický morálny relativizmus, teda rozpor medzi ich všeobecne vysokými etickými štandardami/ náročnými etickými požiadavkami na druhých a nedostatočnou optikou na svoje, často podľa vlastných etických noriem nemorálne konanie. Výsledkom môže byť vykorisťovateľské, nemorálne a nezákonné správanie bez akýchkoľvek škrupulí. Dôsledkom hypersenzitivity k akejkolvek kritike môže byť agresívne, pomstychtivé až neľútostné správanie voči nepriateľom a kritikom.

Verejné psychiatricko-psychologické posudzovanie politikov

Roku 2017 bola publikovaná knižka *Nebezpečný prípad Donalda Trumpa (The dangerous case of Donald Trump)*, kde sa 27 profesionálov v oblasti duševného zdravia vyjadruje k tomu, či americký prezident trpí alebo netrpí nejakou psychickou poruchou. V predhovore knižky si môžeme okrem iného prečítať: „Spoločne s našimi spoluautormi upozorňujeme na to, že niekomu tak duševne nestabilnému, ako je pán Trump, jednoducho nemožno zveriť právomoci prezidenta.“ V knihe sa objavujú mnohé kategorické vyhlásenia, napríklad že Trumpove sociopatické charakteristiky sú nepopierateľné (ide najmä o nedostatočné pocity viny, nedostatok empatie alebo vedomé manipulovanie z jeho strany), že trpí narcistickou poruchou osobnosti a má grandiózne myšlienkové obsahy, alebo dokonca – čo píše známy autor Standfordského väzenského experimentu Philip Zimbardo – že Trump je impulzívna, nezrelá a nekompetentná osoba, ktorá keď sa dostane k moci, môže sklznúť do role tyrana.

Americký psychiater Allen Frances je neúnavným kritikom nielen tejto publikácie, ale aj podobných snáh diagnostikovať verejne činné osoby na diaľku. Podľa neho je pre nás jednoduchšie vidieť Trumpa ako výnimku demokracie než ako jej reálnu reflexiu. Frances sa však pýta skôr na zdravie spoločnosti. Čo to hovorí o nej, keď si volí narcistické osobnosti, často nepripravené na obrovskú zodpovednosť, ktorá im je zverená? Nevypovedá to skôr o tom, že problém má celá spoločnosť, že stúpajú jej narcistické charakteristiky a potreby? Ak vyhlasujeme Donalda Trumpa (na jeho miesto si môžeme dosadiť aj iného politika z nášho regiónu) za duševne chorého, umožní nám to vyhnúť sa zameraniu na duševné patológie u nás samotných. Ak chceme vyzdraviť, musíme v prvom rade získať náhľad na svoj problém. Trump nie je príčina problémov, Trump je iba ich symptómom. Podobne by sme sa pritom mohli vyjadriť o viacerých politikoch u nás na Slovensku alebo v okolitých krajinách. Čo sa to s nami deje, že dávame slobodný hlas takýmto neempatickým a potenciálne nebezpečným ľuďom?

V riešení tohto problému nám však nepomôže psychiatria a psychiatrizácia verejného života a politickej scény. Tá je nielen neodborná, ale aj eticky pochybná. Riešenie majú v rukách voliči, nie psychiatri. Inak povedané, nástroje na odstránenie problémových politikov nemajú k dispozícii psychiatria ani psychológia.

Americká psychiatrická spoločnosť je viazaná takzvaným Goldwaterovým pravidlom (1973), ktoré by sa dalo preložiť nasledovne:

„Príležitostne sú psychiatri požiadani o ich názor na osobu, ktorá je vo svetle verejnej pozornosti alebo ktorá sama o sebe informovala prostredníctvom verejných médií. Za takýchto okolností môže psychiater s verejnosťou zdieľať svoje odborné znalosti o všeobecných psychiatrických otázkach. Pre psychiatra je však neetické, aby ponúkol svoje odborné stanovisko, pokiaľ neurobil vyšetrenie a nedostal dostatočné oprávnenie na takéto vyhlásenie.“

Barry Goldwater bol americký konzervatívny politik, ktorý odmietal zmierlivé postoje voči komunistickému Sovietskemu zväzu a bol výrazne antikomunisticky ladený. Roku 1964 bol kandidátom na amerického prezidenta potom, čo bol roku 1963 zavraždený John Fitzgerald Kennedy. Práve pred týmito voľbami sa 1189 amerických psychiatrov vyjadrilo, že Goldwater nie je psychicky vhodný na to, aby sa stal prezidentom. Napokon voľby vyhral Lyndon B. Johnson. Goldwaterove pravidlo je teda reflexiou tejto intervencie profesionálov v oblasti duševného zdravia, ktorá bola spätne posúdená ako eticky sporná. Existuje totiž významný rozdiel medzi odborným diagnostikovaním osoby a medzi tvrdením, že táto osoba môže byť nebezpečná, a to buď pre seba alebo pre iných, na základe pozorovania jej správania v rôznych okolnostiach a situáciách.

Závery

1. Štruktúrálnolibidinóznovzťahové aspekty narcizmu sa týkajú každého človeka.
2. Špecifickou podkapitolou narcizmu je narcistická porucha osobnosti, ktorú je v súčasnosti ešte stále možné diagnostikovať podľa MKCH-10 (ako F60.81) a DSM-5. Pre predstavbu nozografickej štruktúry porúch osobnosti sa už narcistická porucha osobnosti v ICD-11 nevyskytuje.
3. Politická scéna priťahuje narcisticky štruktúrovaných jedincov a výrazne podporuje ich narcistické črty. Tým však jedinec neslúži druhým (implicitné motto politickej funkcie), ale ich využíva na udržiavanie svojej narcistickej hodnoty a na svoj vlastný prospech.
4. To vedie k aktivizácii bdelych a uvedomelých kritikov jedinca, ktorý zneužíva svoje postavenie.
5. Medzi týmito kritikmi sa nachádza mnoho psychiatrov a psychologov, s pochopiteľnou tendenciou vnímať konanie daného politika ako prejav narcistickej psychickej patológie.
6. Ide však o prejavy diagnostikované na diaľku, čo je nielen odborný, ale aj etický problém.
7. Kritiku narcisticky štruktúrovaného politika (presnejšie povedané politika, ktorý sa takým javí byť) je potrebné previesť z psychologicko-psychiatrickej terminológie do občianskej, ľudskej a všeobecne zrozumiteľnej perspektívy tak, aby neobsahovala znaky psychiatrizácie.

Literatúra

U autora.

Do redakcie došlo 10.1.2020.